

კანონის აღიქვამის როლი მედიის დაცვაში და შეზღუდვაში

ია მახარაძე

ფილოსოფიის დოქტორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის სეუ-ს ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის, ჟურნალისტიკის საბაკალავრო საგანმანათლებლო პროგრამის ასოცირებული პროფესორი (საქართველო)

ელ.ფოსტა: ia.makharadze@gmail.com

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატია დაეყრდნობა დასავლური მედიის პრაქტიკას: თანამედროვე დემოკრატიული მმართველობის პირობებში მედიის თავისუფლება და დამოუკიდებლობა შემდეგი რა ძირითადი ფაქტორებია განპირობებული. სტატიაში განხილული და გამოკვლეულია საკანონმდებლო აქტების, წესებისა და რეგულირების არსებობა; საბაზრო ურთიერთობის პირობებში მედიის მართვა; მედიის მწარმოებელთა პროფესიონალიზმი და პასუხისმგებლობა. თანამედროვე საზოგადოებაში პოსტიდუსტრიალიზაციამ, ახალმა ტექნოლოგიებმა და გლობალიზაციამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა როგორ შესძინეს მედიის წარმოების სამართლებრივ საჭიროებებს. სტატიის მიზანია ქართული და საერთაშორისო სამართლის გამოყენებით გამოკვლევით და გავიშვით: როგორც არ არსებობს აბსოლუტური თავისუფლება შეზღუდვების გარეშე, ასევე პასუხისმგებლობის არსებობა შეუძლებელია თავისუფლების გარეშე. ამ ნაშრომში, სადაც მედიის სამართლებრივ და ეთიკურ კატეგორიებზე ვიმსჯელებთ, კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს ინტერდისციპლინარული სამეცნიერო წყაროები და ლიტერატურა წარმოადგენს. შევისწავლეთ დისკუსიები მედიის მხრიდან იურიდიულ დარღვევებზე, ჟურნალისტების უფლებების დაცვის ფაქტებსა და მათი მუშაობის სიმართლისა და სამართლიანობის პრინციპით წარმართვაზე. კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ სტატიაში წარმოდგენილი პრობლემის წარმოქმნის უნარი იმდენად ყოვლისმომცველია, რომ ჟურნალისტების პროფესიული საქმიანობის თითქმის ყველა ასპექტს შეეხება. დამოუკიდებელ, თავისუფალ მედიას ესაჭიროება სახელმწიფოსა და მედია მფლობელის მხრიდან ჩაურევლობა. მედიაში სიტყვის თავისუფლებამ დემოკრატიულობის მაღალი შედეგი აჩვენა, ისევე, როგორც თავისუფალმა მედიამ შეუმჩნევლად გაათავოთ უფლებათა სამართალი, რომელიც დარწმუნების უფლებასაც მოიცავს. სტატიაში წარმოდგენილი კვლევის შედეგები შეიძლება ქართულ მედიაში პროდუქციის წარმოების ხარისხის მსაზღვრელი იყოს. თანამედროვე მედიისთვის სამართლებრივი უზრუნველყოფა საიმედო საფუძველია მისი განვითარებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: სიტყვის ძალა, მედიის დაცვის საზღვრები, თავისუფალი აზრი, პასუხის უფლება

ADEQUACY OF LAW IN MEDIA PROTECTION AND RESTRICTION

Ia Makharadze

Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Faculty of Humanities Educational Bachelor's (Program of Journalism) at Georgian National University SEU (Georgia)

Email: ia.makharadze@gmail.com

Ia Makharadze

Abstract

This article is based on the practice of Western media: the following main factors determine the freedom and independence of the media under the modern democratic governance: the existence of legislative acts, rules and regulations is discussed and explored in the article; the management of the media under market conditions; the professionalism and responsibility of media producers. In modern society, post-industrialization, new technologies and globalization have given particular importance to how the legal needs of media production are addressed. The purpose of the article is to highlight and reiterate on the bases of Georgian and international law: just as there is no absolute freedom without restrictions, so there is no responsibility without freedom. In this paper, where we discuss the legal and ethical categories of media, the methodological basis of the research is provided by interdisciplinary scientific sources and literature. We've studied the discussions about the violation of the law from the media, the facts of protecting journalists' rights and the principles of truth and fairness in their work. The results of the study showed that the problem-solving ability of the article is so pervasive that it affects almost every aspect of the professional activities of journalists. An independent, free media needs to be free from the involvement of the state and media owners. Freedom of speech in the media has demonstrated a high democratic score, just as a free media has unmistakably expanded the range of rights, which includes the right to believe. The results of the research presented in the article can be a benchmark for the quality of production in the Georgian media. For the modern media, the rule of law is a reliable foundation for its development.

KEYWORDS: The power of speech, Limits on media protection, Free speech, Right to reply

შესავალი

თემის აქტუალობა: მედიის თავისუფლების სამართლებრივი ნორმატიული განზომილება ციფრულ ეპოქაში ისე ჩანს, თითქოსდა ამ სფეროდან სერიოზული სამართლებრივი საკითხები გამოძვებულია. რასაც შეიძლება მედიის საჯარო ცხოვრების მორალური გამოფიტვა ეწოდოს. ეს პრესის ძველი იდეაა, რომ გამონათქვამის თავისუფლების დოქტრინას მიაკუთვნებენ ყველაზე დაცულ იურიდიულ კატეგორიას, რომელსაც გარკვეული აკრძალვები არ ეხება. ეს ტენდენცია ავითარებს მედიის თავისუფლების კონცეფციის ისტორიის შესწავლის თეორიულ პერსპექტივას და ბუნებრივ მორალურ პრინციპებს ეფუძნება. როგორ შეიძლება მორალი წარმატებულად მოერგოს ჩვენი დროის მედიის წინააღმდეგობრივ სამართლებრივ გამოწვევებს? ციფრულ ხანაში მედიის ველზე აზრის გამონათქვამის თავისუფლება გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციითა და საერთაშორისო სამართლის ნორმებით. მედიას ნორმატიული ფუნქციონირებისთვის ორი პირობა ესაჭიროება: აზრის გამონათქვამისა და ინფორმაციის მისაწვდომლობის თავისუფლება. მათი უზრუნველყოფა სხვადასხვა ფაქტორზეა დამოკიდებული, ესენია: კომერციული, სამართლებრივი, ეთიკური და პოლიტიკური.

მეცნიერული სიახლე: ნაშრომში ტერმინი „მედიის თავისუფლება“ ასახავს იდეას, რომლის მიხედვითაც მედიის თავისუფლება ისეთივე ავტონომიური არაა, როგორც მედიის თეორიებში უნდა ვეძიოთ. სხვადასხვა პოლიტიკურ რეჟიმებში მუდმივად ემორჩილება პოლიტიკას, რელიგიასა და სოციალურ ურთიერთობებს. გადაცემათა შინაარსის პოლიტიკური კონტროლი მის თავისუფლებას ახშობს. ეს მედიის ტრადიციული ფუნქციაა, როგორც პროპაგანდაა. პროპაგანდა მედიამკვ-

ლევრების შეფასებით ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტიან საშუალებას წარმოადგენს და მისი, როგორც „მეოთხე ხელისუფლების“ მოხსენიება დიდწილად ამითაა განპირობებული. ავტორიტარულ რეჟიმებში პროპაგანდა ერთი მიმართულებით წარმართება წამყვანი იდეოლოგიის დამკვიდრებისთვის. ნაშრომის მეცნიერული სიახლე ნათელ წარმოდგენას შექმნის, რომ მედიის თავისუფლება საზოგადოების სუვერენიტეტის აუცილებელი შედეგია, პოლიტიკურ მოვლენებსა და ადამიანის ყველა აზრზე გავლენას ახდენს.

კვლევის საგანი: სიტყვის თავისუფლებისა და ინფორმაციის მობილიზების ისტორიის კვლევაა, რომელიც ძველი ეპოქების ხანიდან ხასიათდება, ვიდრე ციფრული მედია იმ სტანდარტებს დაადგენდა, რომლებიც ინფორმაციის მოპოვებისა და სანდოობის კონკრეტულ ნორმატივებს განსაზღვრავენ. დემოკრატიულ სისტემებში მრავალი მიმართულებისა და მიზნის შემცველია. გარდა ზემოხსენებულისა, სიტყვის თავისუფლება მასმედიაში ისეთი მნიშვნელოვანი როლითაა გამორჩეული, როგორცაა – განათლება. მედიის დახმარებით მოსახლეობა იძენს ცოდნას მისთვის უცნობ ან ნაკლებად ცნობილ მოვლენებსა თუ საკითხებზე. მედია მოწოდებულია, მომხმარებელს ინფორმაცია მიაწოდოს მიმდინარე და საზოგადოდ საინტერესო საკითხებზე: პოლიტიკაზე, მეცნიერებაზე, კულტურის სფეროებზე, ეკონომიკასა და სოციალურ ცხოვრებაზე. დღეს ხალხს მედიის პლატფორმებზე საჯარო კრიტიკისა და მსჯელობის ფართო საშუალება როგორ მიეცა და დისკუსიები უფრო აქტიური გახდა. მაგრამ, ამავე დროს, გაზარდა მედიის მიერ ფაქტების დამახინჯების, მცდარი ინფორმაციის გავრცელების, მანიპულაციისა და თავისუფალი მედიის სხვა ფუნქციების არასწორად შესრულების საფრთხეები.

კვლევის მიზნები და ამოცანები: სტატიამი განვიხილავთ შემდეგ დამკვიდრებულ მიდგომებს მედიის თავისუფლებასა და სამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე:

- სიტყვისა და მედიის თავისუფლების ძირეულ საფუძველს ინფორმაციის ღიაობა და თავისუფლება წარმოადგენს;
- თავისუფლების სამართლებრივი ნორმების დაცვის წინაპირობის განსაზღვრა როგორც ზრდის მედიის ღირებულებას;
- დემოკრატიულ ქვეყნებში ფორმალური სამართლებრივი ჟურნალისტური განათლება ხელს როგორ უწყობს გამოკვეთილი პროფესიული იდენტობის დამკვიდრებას;
- მედიის პროფესიული კულტურის განვითარების პროცესზე ჟურნალისტური ორგანიზაციებისა და ანგარიშვალდებულების სისტემების თვითრეგულირებამ დიდი გავლენა როგორ მოახდინა.

კვლევის მეთოდები: სტატიამი გამოყენებულია აღწერილი მეთოდი სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება ანტიკურ ეპოქასა და გლობალურ საზოგადოებაში გასაცნობად სტრუქტურულ და ფუნქციონალურ მიდგომებთან კავშირში. გამოყენებულია პრაგმატული მიდგომა, კონკრეტულად სხვადასხვა მკვლევრის მოსაზრებებისა და მიდგომების კომბინაცია საკუთარი მოსაზრების ფორმირების პროცესში. ამ კონტექსტში საჭიროა გამოკვეთოთ და გავითვალისწინოთ მედიაში სამართლებრივი რეგულაციების შესწავლის ძირითადი კატეგორიები, როგორცაა: 1. მკვლევრების მიერ წლების განმავლობაში ჩამოყალიბებული თეორიები; 2. კვლევის აპრობირებული, დახვეწილი მეთოდები; 3. ახალი მიგნებები, რომელთა შედეგებით მკვლევრები იძუ-

ლებული ხდებოდნენ, თავიანთი თეორიები შეეცვალათ ან სულაც უარი ეთქვათ საკუთარი კვლევის იდეასა და ანალიზზე; 4. ზოგადად მედიის კვლევებმა მასობრივ კომუნიკაციებში სამართლებრივი პროცესის, მედიაპროდუქტის წარმოებასა და საზოგადოებაზე გავლენის თანამედროვე გაგებაში დიდი წვლილი შეიტანეს. შედეგად, ყოველდღიურ ჟურნალისტურ პრაქტიკაში გამოიყენება სამართლებრივი მრავალი თეორია თუ კონცეფცია, რომლებიც ერთმანეთთან ცოცხალ კავშირშია და გამუდმებით განიცდის ურთიერთშეგავლენას. ბოლო პერიოდის კვლევით დგინდება, რომ ჟურნალისტური პრაქტიკის განზოგადებული შედეგები თეორიის ორგანული ნაწილი ხდება და ამავე დროს ახალ მიმდინარეობას ქმნის. მედიაში სამართლებრივი რეგულაციის გავლენის ემპირიული კვლევა თავად მედიის განვითარებას ბევრად ჩამორჩება.

1. ჟურნალისტიკის კანონის მნიშვნელობა და დანიშნულება

მედიის წარმოება ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა ეფუძნებოდეს სამართლებრივ და ეთიკურ რეგულაციებს. ამ რეგულაციების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია პიროვნებებისა და მათი უფლებების დაცვა. მედიის ნდობის კრიზისი, რომელიც დამახასიათებელია მთელი გლობალური საზოგადოებისთვის, აიძულებს მედიას, შექმნან საზოგადოებრივი ჟურნალისტიკა. ეს წარმოადგენს მცდელობას, ყურადღება მიაპყრონ და თავად შექმნან ინტერესი ამა თუ იმ აქტუალური პრობლემის მიმართ, მოახდინონ მოქალაქეების დარაზმვა განსაზღვრული საკითხის გადასაწყვეტად. ნდობის კრიზისთან დაკავშირებით, მედიის ყოველდღიურ საქმიანობაში სულ უფრო მეტ მნიშვნელო-

ბას იძენს ისეთი კატეგორია, როგორცაა: სამართალი და ეთიკა. ამ დარგების მედიის საქმიანობაში ჩართვა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ჟურნალისტებისთვის, არამედ აგრეთვე მომხმარებლებისთვის. აუდიტორია მეტად მგრძობიარეა, როდესაც ეთიკა და სამართალი ირღვევა. მით უფრო, გასათვალისწინებელია, რომ ხშირად მედია – პროდუქციის წარმოებისას ეთიკა და სამართალი გადაჯაჭვულია ადამიანის უფლებების დაცვასთან. ჟურნალისტური ფუნქციიდან გადახვევის საფრთხეების დაცვისთვის განსაზღვრული სამართლებრივი სისტემაა მიღებული მედიის ეფექტიანი რეგულირებისთვის.

შვედეთი პირველი ქვეყანაა მთელ მსოფლიოში, რომელმაც საჯაროობისა და პრესის თავისუფლების პრინციპები ჩამოაყალიბა. 1978 წლის შვედეთის კონსტიტუცია ცნობს ოფიციალურ დოკუმენტებზე ხელმისაწვდომობის უფლებასა და მედიის თავისუფლებას. შვედეთის ისტორიის გარკვეულ პერიოდებში ეს პრინციპები უგულვებლყოფილი იყო. თუმცა ისტორიის განმავლობაში უმეტესწილად შვედეთი მოძრაობდა სამართლებრივი სისტემისკენ, რომელიც უპირატესობას პოლიტიკურ ცხოვრებაში მოქალაქეების მონაწილეობას ანიჭებდა. ინფორმაციის თავისუფლებას ამ მიზნის მიღწევის მნიშვნელოვან ღირებულებად მიიჩნევდა, რაც მედიის განვითარების ხელსაყრელ წინაპირობას ქმნიდა. მედიის თავისუფლებას ჩრდილოეთ ევროპის სხვა ქვეყნებშიც შედარებით ადრე ჩაეყარა საფუძველი: ნორვეგიაში – 1814 წლიდან, ნიდერლანდებში – 1815 წლიდან, დანიაში – 1848 წლიდან. ბელგიამ პრესის თავისუფლება 1831 წლის კონსტიტუციით აღიარა და 1848 წელს ბრი-

ტანეთზე მცირე ხნით ადრე, ე.წ. ცოდნის გადასახადი გააუქმა. 1867 წელს პრესის თავისუფლებამ ავსტრიამდე და გერმანიამდე მიაღწია. ამ ქვეყნებში კონფლიქტი პრესასა და სახელმწიფო ცენზურას შორის 1874 წლამდე ჩვეული პრაქტიკა იყო: ბისმარკის დროს Reichspressegesetz-მა (პრესის იმპერიული კანონი) ადრეული ცენზურა გააუქმა და ნაციონალური გაზეთების შექმნა შესაძლებელი გახდა. ამ საკანონმდებლო ცვლილებებმა პრესის მზარდი ტენდენცია განავითარა. აღსანიშნავია, რომ გაზეთების ტირაჟების ზრდა საბაზრო ინსტიტუტების, სამოქალაქო საზოგადოებისა და ნაციონალური სახელმწიფოს დამსახურებაც იყო. პირველი გამოცემა CORANTOS-ი თანამედროვე გაზეთების წინამორბედები ურბანულ ზონებში დაფუძნდა და გავრცელდა. ამსტერდამი პირველი ქალაქი იყო, სადაც ასეთი „კორანტო“¹ 1602 წელს გამოიცა. შემდგომ ეს კიოლნი, ფრანფურტსა და ანტვერპენშიც გავრცელდა. ეს ქალაქები ევროპის მთავარი სავაჭრო გზების სარტყელში მდებარეობდნენ და საზოგადოებების მოთხოვნა არა მარტო ეკონომიკურ და კომერციულ ინფორმაციაზე იყო მაღალი, არამედ პოლიტიკურზეც, რადგან პოლიტიკას შეეძლო ვაჭრობაზე დიდი გავლენა მოეხდინა. გერმანიაში პირველი პერიოდიკა, ანუ Messrelationen მეთექვსმეტე საუკუნეში დაფუძნდა. მასში იმ დროის უმნიშვნელოვანესი მოვლენები იყო მიმოხილული. თუმცა პირველი რეგულარული გამოცემა 1609 წელს ვოფენბულტელსა Aviso და სტრასბურგში Relation – იყო.²

- 1 პირველი საინფორმაციო ბიულეტენი ინგლისურ ენაზე 1620 წელს, ამსტერდამში დაიბეჭდა და ინგლისში გაიგზავნა.
- 2 ჰელინი, დ. და მანჩინი, ა., 2015. მედიის სისტემების შედარება. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 191.

2. თავისუფალი სიტყვა კერძო და საჯარო სფეროში

21-ე საუკუნის დასაწყისში ჩვენ წინაშე მდგარი მედიის სამართლებრივი საკითხების მოხაზულობა დიდად განსხვავდება იმათგან, რომლის პირისპირაც ლიბერალური მოაზროვნეები ორი საუკუნის წინ იდგნენ. მაგალითად, ადრინდელი ლიბერალი მოაზროვნეებისთვის პირადი და გამომხატვის თავისუფლებისთვის მთავრი გამოწვევა სახელმწიფოსგან მომავალი საფრთხე იყო: ადამიანის უფლება სახელმწიფო ძალაუფლების გადამეტებული გამოყენებისგან დაცული იყო. ადრეულმა ლიბერალმა მოაზროვნეებმა ნაგულისხმევად მიიჩნიეს, კერძო მედიის მეწარმობა აზრის გამომხატვის თავისუფლების საფუძველს წარმოადგენდა. მათი მოსაზრებით, აზრისა და შეხედულებების თავისუფალი გამოთქმა პრაქტიკულად შეიძლებოდა განხორციელებულიყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მედიის ინსტიტუციები სახელმწიფოსგან დამოუკიდებლები იქნებოდნენ და განთავსებული იქნებოდნენ კერძო სფეროში, სადაც მინიმალურად შეუზღუდებოდათ ქმედება: ტრადიციული ლიბერალური თეორიით, თვითდინებაზე მიშვების მიდგომა ეკონომიკურ აქტივობაზე აზრისა და გამომხატვის პირადი თავისუფლების ბუნებრივი დანამატი იყო.³ ადრეული ლიბერალი მოაზროვნეების ხედვით, მოდერნული დემოკრატიული საზოგადოებისთვის სუვერენიტეტისა და ანგარიშვალდებულებების ბუნებრივი ჩარჩო ტერიტორიულად მოსაზღვრული

ერი-სახელმწიფოთი განისაზღვრებოდა.⁴ სახელმწიფოს პოლიტიკური ლიდერები ანგარიშვალდებულები იყვნენ საკუთარი მოქალაქეების წინაშე, სახელმწიფო უზენაესი და დამოუკიდებელი ხელისუფალი იურისდიქციის ტერიტორიაზე იყო.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში მთელი ძალაუფლება ხალხს ეკუთვნის და ამ ძალაუფლების ერთადერთი წყარო ხალხია.⁵ ადამიანის უფლებები მუდმივ კავშირშია მედიის განვითარებასთან, სიტყვის თავისუფლებასთან⁶. ინდუსტრიულ დემოკრატიათა უმეტესობაში იდეოლოგიის საწყისები ანტიკური ეპოქის ებრაულ და ბერძნულ ცივილიზაციებში უნდა ვეძებოთ. იგი სახელმწიფო მმართველობის გარკვეული ფორმაა. ანტიკურ ათენში ადამიანებმა შექმნეს პოლიტიკური სისტემა, რომელიც დღემდე ერთ-ერთ სამაგალითო ფორმადაა აღიარებული.

დიდგვაროვანმა რეფორმატორმა კლისთენემ ძვ.წ. 508/7 წლებში დაადგინა პირდაპირი მმართველობის ფორმა. ამ მმართველობამ თითქმის ორას წელს გასტანა. ალექსანდრე მაკედონელმა ათენი 338 წელს დაიპყრო და ეს პოლიტიკური წყობაც დაამხო. დღეს დამკვიდრებული საპარლამენტო დემოკრატიისგან (არაპირდაპირი) განსხვავებით, სადაც ამომრჩეველი თავის წარმომადგენელს პარლამენტში გზავნის საკანონმდებლო ინიციატივების წარსადგენად, ანტიკური ათენური „პირდაპირი“ დემოკრატიის პირობებში ხალხი თვითონ განაგებდა საკუთარ თავს. საკრებულოს (ekklesia) წინაშე ინიციატივის წარდგენა მოქმედ (athenaion ho boulomenos – „არააკრძალულ“ ათე-

3 Bourdieu, P., 1990. The Logic of Practice. Cambridge: Polity Press. გვ. 53.

4 Clifford, G., 1983. Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology USA: New York: Basic Books, გვ. 20.

5 ჭორბენაძე, ს., ბახტაძე, უ. და მაჭარაძე, ზ., 2014. მედიასამართალი. თბილისი: ქოლორი, გვ. 52.

6 მახარაძე, ი., 2004. მასმედია და ადამიანის უფლებები. კრიტიკური, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, 11-12, გვ. 129.

ნელს) მოქალაქესაც შეეძლო. ეს სტატუსი გულისხმობდა მორალური ღირებულებების მატარებელ ადამიანს. ის მხილებული არ უნდა ყოფილიყო: სამხედრო კანონის დარღვევაში, მემკვიდრეობით მიღებული ქონების გაფლანგვაში, მშობლებისადმი უპატივცემულობაში, სხეულით ვაჭრობაში.⁷ კანონი რიგით ათენელს სახელმწიფო მმართველაში მონაწილეობის მიღებას არ ავალდებულებდა. დემოკრატიის იდეოლოგია მოქალაქეთა პოლიტიკურ აქტიურობას მოითხოვდა. საყურადღებოა, ის ფაქტი, რომ ათენის პოლიტიკურ ველზე ორატორობაში გაწვრთვნილი უმცირესობა დომინირებდა. პოლიტიკური უმრავლესობა ორატორისთვის განკუთვნილ ტრიბუნაზე არასოდეს ადიოდა. ათენის მოქალაქეები პოლიტიკური აქტივობის კონტექსტში სამ ჯგუფად იყოფოდნენ: პირველი კატეგორია – პასიური მოქალაქეები – სცენაზე არასოდეს ჩანდნენ და საჯარო ცხოვრებაში მონაწილეობას არ იღებდნენ; მეორე – მოქალაქეთა დაწინაურებული ფენა – საკრებულოს სხდომებს ესწრებოდა, გამომსვლელებს უსმენდა და კენჭისყრაში მონაწილეობდა; მესამე – პოლიტიკურად აქტიურ ჯგუფი – ათენელთა მცირე წარმომადგენლობით. მათ იდეები შემოჰქონდათ, დებატებში განიხილავდნენ და ადგენდნენ საკანონმდებლო აქტებს. საზოგადოების ეს კატეგორია ათენის „პოლიტიკურ ელიტას“ ეკუთვნოდა. დებატებში განიხილავდა საკანონმდებლო აქტებს.⁸

დღეს ეს დამკვიდრებული თავისთავად ნაგულისხმევ თეზისებად არ უნდა მივიღოთ. მედიაორგანიზაციების მსხვილმასშტაბიან კომერციულ კონცერნებად გადაქცევა

გამონატვის თავისუფლებას სულ უფრო მძაფრად შეუქმნა ახალი საფრთხე: საფრთხე, რომელიც მომდინარეობს არა სახელმწიფო ძალაუფლების გადაჭარბებიდან, არამედ მედიაორგანიზაციების, როგორც კომერციული კონცერნების, შეუზღუდავი ზრდიდან. მედიამკვლევარ ჯონ თოპსონის შეფასებით: „ეკონომიკურ აქტივობაზე თვითდინებაზე მიშვებული მიდგომა არ გახლავთ გამონატვის თავისუფლების საუკეთესო გარანტი, რაკი არარეგულირებული ბაზარი შესაძლოა იმგვარად განვითარდეს, რაც სინამდვილეში ამცირებს მრავალფეროვნებას და ზრუდავს ადამიანთა უმრავლესობის უნარს, ხმამაღლა განაცხადონ საკუთარი თვალსაზრისი“. დასავლეთის ქვეყნებში საგაზეთო ინდუსტრიის ისტორია მრავალფეროვნების კლების ამ წესის საკმაო თვალსაჩინოობას გვაწდვის. მაგალითად, ბრიტანეთში მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში სრული ტირაჟის ზრდას გამოცემული დასახელებების რიცხვის შემცირება მოჰყვა და სულ უფრო მეტმა რესურსმა მსხვილი მედიაკონგლომერატების ხელში მოიყარა თავი. 1950 – იანი წლებიდან საერთო ტირაჟის კლების კვალდაკვალ უფრო ინტენსიური გახდა კონკურენცია დარჩენილ გაზეთებს შორის. ამის შედეგად ბაზრიდან გაქრა დასახელებები, რომლებიც ვერ უზრუნველყოფდნენ საკმარისად დიდ ტირაჟს ან საკმარის შემოსავალს გამოცემის ხარჯების დასაფარად. თვითდინებაზე მიშვებული ბაზარი ყოველთვის ვერ აძლიერებს მრავალფეროვნებასა და პლურალიზმს კომუნიკაციის სფეროში. ინდუსტრიის სხვა სფეროების მსგავსად, მედიაინდუსტრიაც უმეტესად

7 Makharadze, I., 2023. Freedom of Speech, and Expression in Ancient Times and in a Global Society. Batumi: Jean Monnet Chair “The European Union’s fundamental values: Democracy, Rule of Law and Protection of Human Rights”. Democracy, Rule of Law, and Protection of Human Rights in the European Union, გვ. 107.

8 ჰარტი, ჰ. ლ. ა., 2010. ამორალობა და ღალატი. თბილისი: სამართლის ფილოსოფია. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 94.

შემოსავლიანობისა და კაპიტალის დაგროვების ლოგიკით წარმართება, ხოლო შემოსავლიანობის ლოგიკისა და მრავალფეროვნების კულტივაციას შორის არაა აუცილებელი კორელაცია არსებობდეს.⁹

შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველი შესწორება „სიტყვის თავისუფლების გარანტიას იძლევა“, მაგრამ იმას, რა ტიპის სიტყვაა დაცული ამ შესწორებით, ბოლო 200 წლის განმავლობაში სასამართლოები წყვეტენ და ეს პრაქტიკა დღესაც ასეა დამკვიდრებული. დოქტრინის თანახმად, კომერციული სიტყვა, სიტყვის სხვა ფორმებისგან განსხვავებით, პირველი შესწორებით არაა დაცული. მთავრობას შეუძლია თავის მარეგულირებელ ზედამხედველობას დაუქვემდებაროს პროდუქტებისა და მომსახურების: 1. ყალბი; 2. დამაბნეველი; 3. შენიღბული; 4. უკანონო პოპულარიზაცია. სასამართლოებმა ასევე დაადგინეს, რომ საინფორმაციო ბიულეტენები, ბროშურები და პოპულარიზაციის სხვა საშუალებები, რომლებიც პროდუქტის ან მომსახურების გაყიდვას ისახავს მიზნად, სწორედ კომერციული სიტყვაა. სხვა სფეროს განეკუთნება სიტყვა, რომელიც კორპორაციულ სიტყვად იწოდება. რობერტ კერი – ცნობილი წიგნის ავტორი – „კორპორაციული სიტყვის უფლებები: „მობილ-ოილი“ და დიდ ბიზნესის ხმის სამართლებრივი განვითარება“ – განმარტავს კორპორაციულ სიტყვას, როგორც „კორპორაციების მედიააქტივობას პოლიტიკურ შედეგებზე ან სოციალურ კლიმატზე ზეგავლენის მოსახდენად, რაც სრულიად განსხვავდება კომერციული პროდუქტებისა და მომსახურების პოპულარიზაციის მიზნისგან“. სასამართლოებმა უმეტესწილად ცნეს კორპორაციებისა და სხვა ორგანიზაციების უფლება, გამოთ-

ქვან საკუთარი შეხედულება საჯარო პოლიტიკაზე, წარმოდგენილ კანონპროექტსა და ბევრ სხვა საკითხზე, რომლებიც საზოგადოებას ან კორპორაციას ეხება. ორგანიზაციები ხშირად გამოთქვამენ საკუთარ აზრს საგაზეთო სვეტში, გამომცემლისადმი მიწერილ წერილებში, ვებგვერდებზე გამოქვეყნებულ მასალებსა და საინფორმაციო ბიულეტენებში. უზენაეს სასამართლოში განხილულმა რამდენიმე საგულისხმო შემთხვევამ ხელი შეუწყო თავისუფალი კორპორაციული სიტყვის ცნების დამკვიდრებას. მაგალითად, 1978 წელს სასამართლომ აღკვეთა მასაჩუსეტსის შტატის იმ კანონის მოქმედება, რომელიც უკრძალავდა კორპორაციებს, გამოეთქვათ საკუთარი აზრი ფარული კენჭისყრის საკითხებზე. 1980 წელს სასამართლომ დაადგინა, რომ ნიუ-იორკის კომუნალური მომსახურების საწარმოთა კომისიის დადგენილება, რომელიც კომუნალური მომსახურების საწარმოებს უკრძალავდა გამოეთქვათ საკუთარი შეხედულება საჯარო პოლიტიკაზე წინააღმდეგობრივი და არაკონსტიტუციური იყო. 6 წლის შემდეგ სასამართლომ დაადგინა, რომ კალიფორნიის კომუნალური მომსახურების საწარმოთა კომისიას არ ჰქონდა უფლება, „ფი-ჯი-ენდ-ისგან“ (PG&E) მომხმარებლებთან მიმოწერაში აქტივისტ მომხმარებელთა ჯგუფებისგან მიღებული შეტყობინების ჩართვა მოეთხოვა. საწარმოს განცხადებით, ასეთი შეტყობინების მიმოწერაში ჩართვა (თანდართული რეკლამა) ზღუდავს კომპანიის უფლებას, საკუთარი შეტყობინებების გამოყენებით დაამყაროს ურთიერთობა მომხმარებელთან.¹⁰

ჟურნალისტიკა მუშაობს ინდუსტრიაში, სადაც მასობრივი წარმოება ნორმაა. უმეტეს შემთხვევაში ჟურნალისტები არ

9 თოპსონი, ბ. ჯონი., 2014. მედია და მოდერნულობა. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 299.

10 უილკოქსი, დ. ლ. და კამერონი, გ. ტ., 2011. საზოგადოებასთან ურთიერთობა. თბილისი: დიოგენე, გვ. 324.

ფლობენ წარმოების საკუთარ საშუალებებს, არამედ დიდი კორპორაციების მიერ დაქირავებული თანამშრომლები არიან. გარკვეული თვალსაზრისით ჟურნალისტიკის პროფესიონალიზაცია სწორედ მაშინ დაიწყო, როდესაც ამ სივრცეში დაქირავებული ჟურნალისტი შემოვიდა და ჟურნალისტიკის პროფესია გამომცემლის ან პოლიტიკოსის/მფლობელის ცნებებს გამოეყო. ჟურნალისტებს იშვიათად უცდიათ და თითქმის არასოდეს მიუღწევიათ მედია ორგანიზაციების სრული კონტროლის უფლებისთვის. მიუხედავად ამისა, ზოგჯერ ჟურნალისტები წარმატებით აღწევდნენ შედარებით ავტონომიას ორგანიზაციაში:

1. ჟურნალისტიკაში სამუშაო პროცესის კონტროლი კოლეგიურ ხასიათს ატარებს და ჟურნალისტებზე გავლენა დიდწილად კოლეგა ჟურნალისტების დამოუკიდებლობით განისაზღვრება (ავტონომიურობაში ინდივიდუალური ჟურნალისტიკის დამოუკიდებლობა კი არა, ჟურნალისტური კორპუსის, როგორც ერთი მთლიანის, ავტონომიურობა იგულისხმება).

2. განსაზღვრული პროფესიული ნორმები, რომლებიც ცხოვრების გარკვეულ წესთან, ეთიკის კოდექსებთან, პიროვნების გაცნობიერებულ იდენტობასთან და გარე ბარიერებთან მიმართებაში ჰორიზონტალურადაა ორგანიზებული.¹¹ ჰორიზონტალური ორგანიზების მნიშვნელოვანი შემადგენელია პროფესიისთვის დამახასიათებელი განსაზღვრული ნორმების არსებობა, რომელთაც პროფესიის შიგნით იზიარებენ. მაგალითად, ციფრულ ხანაში აშშ-ის თანამედროვე, პროგრესული მედია ორგანიზაციები მხარს უჭერენ დაქირავებულ ჟურნალისტთა სიტყვის თავისუფლებას პროფესიული საქმიანობის განხორციელებისას. დამქი-

რავებლების ეს ტენდენციები მქდავანდება მედიაპროდუქციის მომზადებისა და გაშუქებისას კომენტარის გაკეთებასა და მათ მიერ კრიტიკული აზრის გამოთქმამდე კი. დაქირავებულ თანამშრომელთა გაზეთებისა და ელექტრონული ბიულეტენების ბევრი საბჭო გამომცემლებს აწვდის დაქირავებულთა წერილებს, რათა დამკვიდრდეს ორმხრივი კომუნიკაციის ჯანსაღი ატმოსფერო და კომპანიის პუბლიკაციები უფრო დამაჯერებელი იყოს. ციფრული კომუნიკაციისა და გახშირებული სასამართლო დავების ხანაში ორგანიზაციები სულ უფრო ხშირად აკვირდებიან და ითვალისწინებენ იმას, რასაც მათი დაქირავებული თანამშრომლები ამბობენ ონლაინ ფორმატით.¹²

3. მედიის უნივერსალური კანონები და თანამედროვე ცენზურა ინფორმაციის თავისუფლების ბევრი პრობლემა, რომლებიც ახლად შექმნილ დემოკრატიულ ქვეყნებში დგება, ხშირად განპირობებულია არა იმდენად მთავრობის მეცდომებით, როგორც თვით მედიის წარმომადგენლების დაბალი კვალიფიკაციითა და შესაძლებლობებით. ხშირია ფაქტები, როდესაც ჟურნალისტები გამოთქვამენ და ავრცელებენ უპასუხისმგებლო იდეებს, რომლებიც სოციალურ და პოლიტიკურ პრობლემებს ართულებს. ამ პროცესში სასარგებლოა ჟურნალისტების რესურსცენტრების შექმნა, სემინარებისა და სხვა მსგავსი შეხვედრების მოწყობა, რომელთა მიზანია, ასწავლოს ჟურნალისტებს, ოფიციალურ პირებსა და პოლიტიკოსებს ის, თუ როგორ ითანამშრომლონ და რა კავშირები, მიმართებები დაამყარონ ერთმანეთთან. მაგალითად, აშშ-ში შექმნილია ამ მოდელის მედია ორგანიზაციებში წარმოებული რესურსცენტრების არქივები. არქივებში შენახულ ბევრ ამბავში

11 ჰელინი, დ. და მანჩინი, პ., 2015. მედიასისტემების შედარება. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 21.

12 იქვე. გვ. 325.

ჩართულია მონაცემთა ბაზის ანალიზი, როგორც ინფორმაციის მოპოვების ძირითადი ნაწილი. ეს ხაზს უსვამს საჯარო პოლიტიკის მიღების, განხორციელებისა და მონიტორინგის პერიოდში ჟურნალისტების ჩართულობას და მათ მიერ მონაცემების გამოყენებას ეფექტიანი, პოზიტიური ცვლილებების მისაღწევად. შედეგად, კარგად ინფორმირებულ და აქტიურ საზოგადოებას შეუძლია გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს შესთავაზოს რეალური ალტერნატივები, ინიციატივები პრობლემების მოსაგვარებლად და გახადოს ხელისუფლების მიერ გატარებული პოლიტიკა გამჭვირვალე, ინკლუზიური და ფაქტებზე დაფუძნებული.¹³

საზოგადოება, რომელიც ინფორმაციის თავისუფლებას ცხოვრების აუცილებელ პირობად მიიჩნევს, ხოლო ხელისუფლება ამ პირობას თავისი საქმიანობის სავალდებულო ნაწილად განიხილავს, დაცულია ისეთი პოლიტიკური თუ სოციალური კატაკლიზმებისაგან, როგორებიცაა: ძალაუფლების უზურპაცია, დიქტატურა, სოციალური ქაოსი. მთავრობის უფლებამოსილება, შეზღუდოს მოქალაქეთა თავისუფლება, რათა თავიდან აირიდოს საზიანო შედეგები, არ გულისხმობს უფლებამოსილებას, აკონტროლოს ხალხის საინფორმაციო წყაროები, რათა დარწმუნდეს, რომ ისინი არ მიემხრობიან

გარკვეულ პოზიციას. ეს საკმაოდ დიდ ნაბიჯია იმ უფლებებისკენ, რომელიც ყოველთვის ირღვევა, როგორც კი ვინმეს ერთმევა. ინფორმაცია აუცილებელია მისთვის, რათა საკუთარი გადაწყვეტილება მიეღო გარკვეულ საკითხებზე, რომელიც მას აინტერესებს. არსებობს ნათელი შემთხვევები, როდესაც პიროვნებას უფლება აქვს, ინფორმაცია მიიღოს, რათა მასზე დაყრდნობით არჩევანი გააკეთოს და ეს უფლება მოსთხოვოს მთავრობას. ეს ჭეშმარიტია პოლიტიკური გადაწყვეტილებების შემთხვევაში, მაგალითად, როდესაც ეს უფლება მომდინარეობს დემოკრატიულ მთავრობასა და მის მოქალაქეებს შორის არსებული ურთიერთობების გარკვეული კონცეფციიდან.¹⁴ ამ სახის უფლება აშკარად განამტკიცებდა ჯონ სტიუარტ მილის¹⁵ თავისუფლების პრინციპს, რომელიც გულისხმობს: „ინდივიდის თავისუფლებას, იფიქროს, თქვას და გააკეთოს ის, რაც მას სურს მანამ, სანამ ვინმეს ზიანს მიაყენებს“. მილი უპირობოდ აღიარებს, რომ ის არაა ამ იდეის მთავარი ავტორი: საფრანგეთის დიდი რევოლუციის საფუძველიც იგივე იყო, მაგრამ მილმა ნამრომის იდეა „თავისუფლების შესახებ“ 1854 წელს ჩაიფიქრა. ტექსტი მხოლოდ 4 წლის შემდეგ 1859წ. გამოქვეყნდა და ბევრად უფრო ვრცლად დაიბეჭდა. მილი წერს, რომ მართალია, მის

13 მახარაძე, ი., 2019. ინფორმაციის ელექტრონული ბაზებით მოპოვების საშუალებები. თბილისი: საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის სამეცნიერო ჟურნალი, 9, გვ. 213.

14 სკალინი, თ., 2010. აზრის თავისუფლების გამოხატვის თეორია. თბილისი: სამართლის ფილოსოფია. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, გვ. 199.

15 მილი, ჯონ სტიუარტ – (John Stewart Mill) ბრიტანელი ფილოსოფოსი, ეკონომისტი და საზოგადო მოღვაწე, მე-19 საუკუნის ინგლისურენოვანი სამყაროს გავლენიანი მოაზროვნე, ლიბერალიზმისა და პოლიტიკური ფილოსოფიის გამორჩეული დამცველი და განმავითარებელი. მილს საგანგებო წვლილი მიუძღვის უტილიტარისტული ეთიკის, მეცნიერების ემპირისტული ფილოსოფიის, ფემინისტური პოლიტიკური ფილოსოფიის განვითარებასა და პოპულარიზებაში. მილმა თავისი პუბლიცისტური და პოლიტიკური (1865-1868 წლებში ის პარლამენტის წევრი იყო) საქმიანობითაც დიდი გავლენა იქონია იმ ეპოქის ბრიტანეთის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაზე.

სხვა შრომებზეც დიდი ზეგავლენა ჰქონდა ჰარიეტ ტეილორის მენიშვნებსა და მოსაზრებებს, მაგრამ მედიაშეფუთვები „თავისუფლების შესახებ“, ყველაზე მეტად თვლიან მათ ერთობლივ ნაშრომად. მისივე განმარტებით, „ნაშრომი იმაზეა, თუ რამხელა მნიშვნელობა აქვს ადამიანისა და საზოგადოებისთვის ხასიათების მრავალფეროვნებას. ადამიანების სრულ თავისუფლებას იმისა, რომ, თავიანთი არჩევანის მიხედვით, უამრავი სხვადასხვა და კონფლიქტური მიმართულებით განავითარონ თავიანთი ბუნება“. მართლაც, მილისეული პრინციპის არგუმენტი უფლებებზე შემდეგი სახით ვითარდება – ინდივიდუალურობისა და მრავალფეროვნების განსაკუთრებული ღირებულება და კონფორმიზმთან დაპირისპირება. სწორედ ინდივიდუალურობის ღირებულების ამ აღიარებას ეფუძნება მილის ძირითადი თეზისი, რომ ინდივიდის თავისუფლების შეზღუდვა ყოველთვის და ყველა კონტექსტში ბოროტებაა იმ შემთხვევების გარდა, როცა ეს აუცილებელი არაა სხვა ინდივიდთა ანალოგიური თავისუფლების დაცვისთვის.¹⁶

გამოხატვის თავისუფლება ინფორმაციისა და იდეების მოძიებაა, მიღება და გავრცელება. გამოხატვის თავისუფლება შეიძლება იყოს დაცული და შეზღუდული რეგულაციებით ან წესდებით. მედიის თავისუფლებისა და გამოხატვის თავისუფლების უზრუნველსაყოფად, საკანონმდებლო ჩარჩოებმა უნდა უზრუნველყოს მედიის სარედაქციო დამოუკიდებლობა

და ოპერატიული ავტონომია, კონფიდენციალურობის უფლებები და მონაცემთა დაცვა. იურისდიქციის მიხედვით, ფარის კანონები ჟურნალისტებს აძლევს სრულ ან კვალიფიციურ პრივილეგიას დაიცვან თავიანთი წყაროები როგორც ადამიანები, ისე დოკუმენტები. „პროფესიული საილუმოების წყარო დაცულია აბსოლუტური პრივილეგიით და არავის არა აქვს უფლება მოითხოვოს ამ ინფორმაციის გამხელა“ – მითითებულია საქართველოს კანონში „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“.¹⁷ ჟურნალისტი უფლებამოსილი არაა ინფორმაციის წყარო გააცხადოს – პოლიციის, პროკურატურისა და უშიშროების სამსახურის მოთხოვნით.¹⁸ ინფორმაციის წყაროს დაცვის ინსტიტუტს სოლიდური საერთაშორისო სამართლებრივი ბაზა აქვს. იუნესკოს 1997 წლის სოფიის დეკლარაცია აღგენს: „ჟურნალისტი არ შეიძლება აიძულოს, გაამჟღავნოს ინფორმაციის წყარო.“ ეს პრინციპი განმტკიცებულია ეროვნული კანონმდებლობის დონეზეც.¹⁹

არსებობს პოზიტიური ვალდებულებები ჟურნალისტების უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად (დაწვრილებით ამის შესახებ უსაფრთხოების თემის გვერდებზე). ევროპის საბჭოს ქვეყნებში იურისპრუდენცია გამოხატვის თავისუფლების უფლებასთან კავშირში ვითარდებოდა ტექნოლოგიური ევოლუციისა და პლატფორმის ეკონომიკის აღზევების ფონზე, სადაც სოციალური მედია და საძიებო კომპანიები საკვანძო მოთამაშე-

16 სკალინი, თ., 2010. აზრის თავისუფლების გამოხატვის თეორია, სამართლის ფილოსოფია. რონალდ დვორკინის რედაქციით, თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, გვ. 241.

17 მუხლი 15, საქართველოს კანონი, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33208?publication=7>> [წვდომის თარიღი 18.05.2024].

18 ალფაიძე, თ., 2008. მედიასამართალი. თბილისი: პოლიგრაფი, გვ. 189. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/444092/1/Media_Samartali_2008.pdf> [წვდომის თარიღი 20.05.2024].

19 იქვე. გვ. 190.

ბი გახდნენ გამოხატვის თავისუფლების ეკოსისტემაში, როგორც საერთაშორისო, ისე ეროვნულ დონეზე.²⁰

საერთაშორისო დონეზე UDHR²¹-ი (ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია), მე-19 მუხლის გარდა, ადამიანის უფლებათა რამდენიმე საერთაშორისო და რეგიონული დოკუმენტი იცავს აზრისა და გამოხატვის თავისუფლების უფლებებს: ICCPR²² ECHR²³ ACHR²⁴ და FCNM²⁵ UDHR-ის თანახმად : „ყველა ადამიანს აქვს აზრისა და გამოხატვის თავისუფლება, ეს უფლება მოიცავს ადამიანის თავისუფლებას, დაუბრკოლებლად იქონიოს თავისი მრწამსი და ეძიოს, მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და იდეები ყოველგვარი საშუალებებით და სახელმწიფო საზღვრებისაგან დამოუკიდებლად.“²⁶ წევრმა სახელმწიფოებმა იკისრეს ვალდებულება, „ხელი შეუწყონ ყველა სახის ინფორმაციის თავისუფალ და ფა-

რთო გავრცელებას, ასევე ინფორმაციის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას და ინფორმაციის სხვა ქვეყნებთან გაცვლას.“²⁷

თანამედროვე ეპოქაში კონსტიტუციური ნორმები კანონებზე უზენაესია და ადამიანის ქმედების ფარგლებს კონსტიტუციური ნორმების ჩარჩოში აქცევს. კონსტიტუციური ნორმა ნაგულისხმევია, რომ თითოეულ პირზე აბსოლუტურობის შესაძლებლობის მიმნიჭებელი არაა. დემოკრატიული ქვეყნების ყოველი კონსტიტუციური ნორმა უპირველესად, კონსტიტუციის სამართლებრივ მიზნებს ემსახურება. აღნიშნულის საფუძველზე ხორციელდება სამართლით სახელმწიფოს შეზღუდვა და, შესაბამისად, სამართლებრივი სახელმწიფოს ჩამოყალიბება. ამ მიზნის მნიშვნელობაზე დაყრდნობით, მისი შეზღუდვის შესაძლებლობაც განსაზღვრულია. ამ კონტექსტში

20 Freedom of Expression. 2014. Briefing Note Series, Canada. Centre for Law and Democracy (CLD). International Media Support (IMS). გვ. 4.

21 მუხლი, 19. UDHR – ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>>. [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

22 მუხლი 19, ICCPR – საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1398335?publication=0>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

23 მუხლი 10, ECHR – ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.eods.eu/library/CoE_European%20Convention%20for%20the%20Protection%20of%20Human%20Rights%20and%20Fundamental%20Freedoms_1950_EN.pdf> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

24 მუხლი 7, ACHR – ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf> [წვდომის თარიღი 15.05.2024]. მუხლი 13, ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენცია. ადამიანის უფლებათა შიდაამერიკული კომისიის მიერ 2000 წლის ოქტომბერში დამტკიცებული პრინციპები გამოხატვის თავისუფლების შესახებ მოიცავს უფრო დეტალურ განმარტებებს ამერიკული კონვენციის მე-13 მუხლის ინტერპრეტაციის თაობაზე.

25 მუხლი 7, FCNM, – ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://rm.coe.int/16800c130b>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

26 გვ. 100.

27 ჰელსინკი 1975, „ჰუმანიტარულ და სხვა სფეროებში თანამშრომლობა.“ [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.csce.gov/helsinki-process-and-osce/>> [წვდომის თარიღი 15.05.2024].

კონსტიტუცია ქვეყნის დემოკრატიული პოლიტიკური მოწყობის ერთგულების გამონათქვამია. აღნიშნული დათქმიდან გამომდინარე, კონსტიტუცია აწესებს ფარგლებს, რომლებიც სხვა სახის ქვეყნის წესთან ერთად ძირითად უფლებებსაც ეხება. ძირითადი უფლებების კონსტიტუციით მინიჭებული თავისუფლების შეზღუდვით, შესაძლებელია ადამიანის მოქმედების ნამდვილი თავისუფლების გამოვლინება, რომლის ფარგლებშიც ამ უკანასკნელს თვითრეალიზაციის საშუალება კანონის ფარგლებში მიეცემა. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ადამიანის ძირითად უფლებებში ჩარევა კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაშია დასაშვებია, თუმცა მისი უკანონო შეზღუდვა – დაუშვებელია.

მედია სივრცეში სიტყვის თავისუფლება ფუნდამენტური უფლებაა, რომლის მიხედვით, დაცულია მათი დამოუკიდებელი საქმიანობის განხორციელების უფლება. მისი უკანონო შეზღუდვა ცენზურის შემთხვევად განიხილება. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სიტყვის თავისუფლება აბსოლუტურ უფლებათა კატეგორიაში შემავალ ძირითად უფლებას არ წარმოადგენს. მისი შეზღუდვა საერთაშორისო კონვენციებით, საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონით შეზღუდულია. ეს შეზღუდვა განსაზღვრულია სხვა უფლებების დაცვის მიზნით. დემოკრატიული სისტემის მოდელები ძირითად უფლებებში ჩარევას შემოსაზღვრავს შემდეგი პრინციპების დაცვით: 1.კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში; 2.საზოგადოებრივი და სხვა პირების უფლებების დაცვისთვის შეზღუდვის კანონიერი საფუძველი უნდა არსებობდეს; 3.დემოკ-

რატიულ საზოგადოებაში ჩარევის აუცილებლობის მოთხოვნიდან გამომდინარე.²⁸ სახელმწიფოს მასმედიის წინაშე პასუხისმგებლობა აკისრია. უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება, უზრუნველყოს გამონათქვისა და პრესის თავისუფლება კანონმდებლობით, ფორმალურადაც და რეალურადაც. ჟურნალისტებს გარანტირებული უნდა ჰქონდეთ ინფორმაციის მოპოვებისა და მისი გავრცელების უფლება. ამავე დროს, სახელმწიფოს ვალდებულება უფრო ფართოა. დემოკრატიისა და მოქალაქეების მომსახურების პროცესში, სახელმწიფო ვალდებულია, შექმნას და უზრუნველყოს ინფორმაციისა და პრესის ისეთი სისტემა, რომელიც მრავალმხრივ და მრავალფეროვან მოსაზრებებს უწყობს ხელს.²⁹

აღნიშნული ნაშრომის მიზანია არა ამომწურავად მედიის თავისუფლებასთან დაკავშირებული აქტუალური საკითხების სრული ანალიზი, რაც შეიძლება მოიცავდეს ჟურნალისტის საქმიანობისა და ადამიანის უფლებათა ჟურნალისტის კას და ა.შ., არამედ უფრო კონცენტრირებულია სწორედ მედიის სამართლებრივ და ეთიკურ რეგულირებასთან დაკავშირებულ პრობლემებზე, რათა ქართულ-დასავლური მედიასამართლის დიალოგის ფარგლებში შესაძლებელი გახდეს ზოგადი სურათის წარმოჩენა. საქართველოში კანონი, რომელიც ცენზურის შესაძლებლობას უშვებს, მიღებული არაა. შესაბამისად, თუ დაისმება საკითხი იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა აიკრძალოს რაიმე ინფორმაციის გაშვება ან გავრცელებამდე მისი მედიასამუალებიდან ამოღება, პასუხი ცალსახაა – არა. იმ შემთხვევებშიც კი, როცა წინასწარ ცნობილია მასობრივი

28 ჭორბენაძე, ს., ბახტაძე, უ. და მაჭარაძე, ზ., 2014. მედიასამართალი. თბილისი: ქოლორი, გვ. 81.

29 Gustafsson, K. E., Henrik, O. and Levy, D. A. L., 1980. Press Subsidies and Local News: The Swedish Case. Newspapers and Democracy. Working Paper. England, London: University of Oxford. Reuters Institute for the Study of Journalism, გვ. 7.

ინფორმაციის საშუალების მიერ აკრძალული ინფორმაციის გამოქვეყნების შესაძლებლობა, დაუშვებელია წინასწარი შეზღუდვები ინფორმაციის გავრცელებაზე. მედიისთვის სიტყვისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა მხოლოდ ინფორმაციის გამოქვეყნების შემდეგაა შესაძლებელი კანონით გათვალისწინებული ზომების მიღება. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს გამოიხატება პირის სისხლის ან სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობაში. აქვე საყურადღებოა, ჟურნალისტების პროფესიული საქმიანობის განხორციელებისას სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 198-ე მუხლი სარჩელის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ დონისძიებად გარკვეული მოქმედების შესრულების აკრძალვას ასახელებს. შესაძლებელია, ამ ნორმის იმგვარი ინტერპრეტაცია, თითქოს სასამართლოს შეუძლია, პირს აუკრძალოს რაიმე ინფორმაციის გავრცელება. ამ ნორმის ამგვარი განმარტების სისწორეზე მსჯელობა საკმაოდ რთულია, რადგანაც პრაქტიკაში ასეთ შემთხვევას ადგილი არ ჰქონია. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში ნათქვამია: „ყველას აქვს აზრისა და გამოხატვის თავისუფლება. ეს თავისუფლება მოიცავს ადამიანის უფლებას, ჰქონდეს საკუთარი აზრი და დაუბრკოლებლად მოიძიოს, მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და მოსაზრებები ყოველგვარი საშუალებით, მიუხედავად საზღვრებისა“.³⁰

სიტყვის თავისუფლების უკანონო შეზღუდვა ცენზურის განხორციელებ

ის ერთ-ერთ შემთხვევას წარმოადგენს. თუმცა, როგორც უკვე აღვნიშნა, სიტყვის თავისუფლება არ წარმოადგენს აბსოლუტურ უფლებათა კატეგორიაში შემავალ ძირითად უფლებას. კანონით განსაზღვრულია მისი შეზღუდვა, რაც უპირველეს ყოვლისა, სხვა უფლების დაცვის მიზნით უნდა იქნეს განპირობებული. სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვის ლეგიტიმური საფუძველი იარსებებს, თუ ამ მოქმედების განუხორციელებლობით სხვათა უფლებები უკანონოდ შეიზღუდება³¹.

ჟურნალისტი უფლებამოსილია მოიპოვოს და გაავრცელოს ნებისმიერი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მნიშვნელობის ინფორმაცია. თანამდებობის არც ერთ პირს ან უწყებას არ შეუძლია შეზღუდოს ჟურნალისტის თავისუფლება.³² ერთ-ერთი ყველაზე ბაზისური და ხელშეუხებელი თავისუფლება ბრიტანელი ფილოსოფოსისთვის ჯონ სტიუარტ მილისთვის შეხედულების ქონისა და მისი გამოხატვის თავისუფლებაა.³³ საზოგადოება არც ერთ შემთხვევაში არაა უფლებამოსილი, აუკრძალოს მის რომელიმე წევრს მცდარი შეხედულების აღიარება და გამოხატვა. შეხედულების დევნა, ამტკიცებს მილი, ყველა შემთხვევაში ბოროტებაა, თან ისეთი ბოროტება, რომელიც მხოლოდ მას კი არ აზარალებს, ვის შეხედულებასაც დევნიან, არამედ აზარალებს მთელ კაცობრიობას – არა მხოლოდ თანამედროვედ, არამედ მომავალ თაობებსაც. აზრის გამოხატვის თავისუფლების დოქტრინას ზოგადად მიაკუთვნებენ „დაცულ ქმედებათა“ კლასს, რომელსაც

30 მუხლი 19, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>> [წვდომის თარიღი 20.05.2024].

31 ბურდიე, პ., 2021. ტელევიზიის შესახებ. თბილისი: Carpe diem. გვ. 242.

32 მახარაძე, ი., 2004. დეონტოლოგია და ჟურნალისტიკა. კრიტერიუმი, რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, 9, გვ. 64.

33 მილი, ჯ, ს., 2017. თავისუფლების შესახებ, შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. გვ. 364.

არ ეხება გარკვეული აკრძალვები, როგორც ეს სხვა ქმედებების შემთხვევებშია. კერძოდ, ამ დოქტრინის ყველაზე მყარი ვერსიის პირობებშიც კი შესაძლოა იყოს ისეთი შემთხვევები, როცა ხორციელდება დაცული ქმედებანი, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შესაძლოა საზიანო შედეგი მოჰყვეს, რაც, როგორც წესი, სრულიად საკმარისია იურიდიული სანქციების დაწესების გამართლებისთვის. სწორედ ასეთი შემთხვევები განაპირობებენ აზრის გამოხატვის თავისუფლების დოქტრინის დიდ მნიშვნელობას და ასეთი პოზიციიდან გამომდინარე, მის თვისობრივ არალოგიკურობას. ეს უკანასკნელი თვალსაჩინოდ ვლინდება ოლივერ უენდელ ჰოლმსის მსჯელობაში: „შევიწროვება აზრის გამოხატვის გამო სრულიად ლოგიკურად მიჩვენება. თუ თქვენ ეჭვი არ გეპარებათ საკუთარ მოსაზრებებსა თუ შესაძლებლობებში და მთელი გულით გსურთ გარკვეული შედეგის მიღწევა, ბუნებრივად გამოხატეთ საკუთარი სურვილები კანონის ფარგლებში და გააბათილეთ ყველა წინააღმდეგობა. სიტყვიერი შეწინააღმდეგება, ერთი შეხედვით, თითქოს იმაზე მეტყველებს, რომ არ გჯერათ სიტყვის ძალის ისევე, როგორც კაცის, რომელიც ამბობს, რომ შეუძლებელი გააკეთა, ან სინამდვილეში არ გაძლებთ შედეგი, ან ეჭვი გეპარებათ თქვენს მოსაზრებებსა და შესაძლებლობებში“.³⁴ ევროკავშირი დღემდე ხაზს უსვამს, რომ გამოხატვის თავისუფლების დაცვა კვლავ რჩება მის პრიორიტეტულ მიზნად, როგორც ეს განსაზღვრულია 75 წლის წინ მიღებულ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში. მე-18 მუხლი³⁵ სამართლიანი ადმინისტრაციული წარ-

მოების, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ინფორმაციული თავითგამორკვევისა და საჯარო ხელისუფლების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებები. მედიასამართალთან მიმართებით საქართველოს კონსტიტუციის მე-18 მუხლით მოწესრიგებულია მედია საშუალების წარმომადგენელთა საქმიანობის სამართლებრივი წინაპირობები. აღნიშნულის უმთავრეს საფუძველს ნორმის სამართლებრივი მოქმედების წინაპირობა წარმოადგენს, რომლის მიხედვითაც, ადამიანის თავისუფლების სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ ფიზიკური პირი. თავის მხრივ, ფიზიკურ პირებს შეიძლება მედია საშუალების თანამშრომლები წარმოადგენდნენ, რომელთაც სახელმწიფოს მხრიდან შეიძლება შეეზღუდოთ, მაგალითად, კონკრეტულ საჯარო ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა აშკარა დარღვევის საფუძველზე განხორციელებული ჩარევით. საქართველოში სხვა ქვეყნებთან მიმართებით, გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ნორმები მხოლოდ ერთ რომელიმე საკანონმდებლო აქტში არაა წარმოდგენილი. სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების გარანტიები მოცემულია კონსტიტუციით, საერთაშორისო დოკუმენტებით, საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტებით. განვიხილავთ ყველზე უფრო მნიშვნელოვან საკანონმდებლო აქტებს, რომლებიც ქართული მედიის თავისუფლებას, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას არეგულირებს. **საქართველოს კანონი „პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ“**, ეს კანონი მასმედიის სფეროს მარეგულირებელ სპეციალურ საკანონ-

34 Dissenting in *Abrams v. 1919. U.S. United States*, გვ.248. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/supreme-court-case-library/abrams-v-united-states?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMllem59fKNhgMVSQgGAB2_Hgx7EAAYASAAEgLiovD_BwE> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

35 მუხლი 18, საქართველოს კონსტიტუცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [წვდომის თარიღი 13.05.2024]. იქვე.

მდებლო აქტს წარმოადგენს, რომელიც 1991 წლის 10 აგვისტოსაა მიღებული. 1994 წლის 28 ოქტომბრის, 1997 წლის 28 ოქტომბრისა და 1997 წლის 25 ნოემბრის შესწორებების საფუძველზე, აღნიშნულმა კანონმა უმნიშვნელო ცვლილებები განიცადა. **სამოქალაქო კოდექსი**³⁶ 1997 წელსაა მიღებული და სამართლებრივი რეფორმის ერთ-ერთ უმთავრეს მონაპოვარს წარმოადგენს. ეს საკანონმდებლო აქტი ითვალისწინებს სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ფორმებს ინფორმაციისათვის, რომელიც არ შეესაბამება სინამდვილეს, ლახავს პატივსა და ღირსებას. კოდექსი ასევე ითვალისწინებს ასეთი ინფორმაციის გავრცელების შედეგად მიღებული ქონებრივი თუ არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების წესს. **სისხლის სამართლის კოდექსი**³⁷ მიღებულია 1999 წლის ივნისში. ის ითვალისწინებს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას კანონით აკრძალული ზოგიერთი ინფორმაციის გავრცელებისათვის, კერძოდ: ცილისწამებისათვის; სახელმწიფო საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაციის გამჟღავნებისათვის; ომის პროპაგანდისათვის, ხელისუფლების დამხობისაკენ მოწოდებისათვის და ა.შ., **საქართველოს კანონი „მავნე ზეგავლენისაგან არასრულწლოვანთა დაცვის შესახებ“**³⁸ 2001 წლის 28 სექტემბერსაა მიღებული. იგი მიზნად ისახავს არასრულწლოვანთა დაცვას იმ მავნე ზეგავლენი-

საგან, რომელიც კინო, ვიდეო, ტელევიზიების ჩვენებას და ნაბეჭდ პროდუქციას უკავშირდება. **სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი**³⁹ კოდექსი მიღებულია 1998 წლის აპრილში და მის ძირითად ამოცანას სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა არ წარმოადგენს. ეს კოდექსი მედიისა და ჟურნალისტებისთვის იმითაა საყურადღებო, რომ იგი წყაროს კონფიდენციალურობასთან დაკავშირებულ დებულებებს შეიცავს. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, ჟურნალისტი არაა ვალდებული, იყოს მოწმე პროფესიული საქმიანობისას მიღებულ ინფორმაციაზე. (მუხლი 50. ნაწილი 1) შესაბამისად, ჟურნალისტს წყაროს გამჟღავნების ვალდებულება არ აქვს. სამართალდამცავი უწყებების მხრიდან ჟურნალისტების გამოკითხვაზე გახშირებული დაბარება თვითცენზურის დამკვიდრების საფრთხეს შეიცავს. შედეგად მედიის წარმომადგენლებმა შესაძლოა სამომავლოდ თავი აარიდონ მნიშვნელოვან თემებზე მუშაობას, მიუხედავად იმისა, რომ მსგავსი საკითხების მიმართ მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი არსებობს. მეორე მხრივ, წყაროს იდენტიფიცირების მიმართ გამოძიების მომეტებული ინტერესი საშიშროებასაც აჩენს, რომ წყაროებმა სამომავლოდ ჟურნალისტებთან აღარ ითანამშრომლონ და არ მიაწოდონ ინფორმაცია. ამ

36 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702%23%21?publication=130>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

37 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=15#!>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

38 საქართველოს კანონი. მავნე ზეგავლენისაგან დაცვის შესახებ. მიღების თარიღი: 23/12/2004. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32878?publication=0>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

39 მუხლი 50, ნაწილი 1, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. **პირი, რომელიც არ არის ვალდებული იყოს მოწმე**. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/document/view/90034?publication=124>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

კონტექსტში გასათვალისწინებელია აშშ-ის მედია პრაქტიკა. მაგალითად, წიგნის ავტორი და გაზეთ „ვაშინგტონ პოსტის“ თანამშრომელი ბობ ვუდვორდი, რომელიც ბოლო სამი ათეული წლის ყველაზე წარმატებული და სახელგანთქმული ჟურნალიტი-გამომძიებელია, მის მიერ წყაროების ანონიმურობის გამოყენების პრაქტიკა დელიკატურ სიტუაციებში მუდმივი განხილვის საგანია. განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც გაირკვა, რომ მისი ანონიმური წყარო, სახელად, Deep Throat-ის სახელით ცნობილი ანონიმური წყარო თანამშრომლობდა. ის დღემდე მედიის ისტორიაში ყველაზე ცნობილ ანონიმურ წყაროდ მიიჩნევა. უოტერგეიტის გამოძიების დროს სინამდვილეში გამოძიების ფედერალური ბიუროს მაღალჩინოსანი იყო. გამომძიებელი ჟურნალიტი წყაროს გაუთქმელობით ჟურნალისტურ პროტოკოლს იცავდა. ანონიმურ წყაროსთან პირობის შესრულებამ მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია სხვა ჟურნალისტებისადმი წყაროების ნდობის მოპოვებაზე.

საქართველოს კანონი „კავშირგაბმულობისა და ფოსტის შესახებ“⁴⁰ კანონი 1999 წლის 23 ივლისსაა მიღებული და საყურადღებოა იმით, რომ აწესრიგებს სამაუწყებლო ლიცენზიის გაცემის, შეჩერებისა და გაუქმების წესსა და პირობებს. **საქართველოს კანონი „რეკლამის შესახებ“**⁴¹ კანონი მიღებულია 1998 წლის 18 თებერვალს. ის აწესრიგებს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში რეკლამის განთავსების საკითხებს, რეკლამის განთავსების სიხშირესა და პერიოდულ-

ბას ადგენს; მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების წინაშე რეკლამა თავის მოთხოვნებს აყენებს. არასათანადო რეკლამის განთავსებას კრძალავს; კანონმდებლობის დარღვევით რეკლამის გავრცელებისათვის პასუხისმგებლობას აწესებს. **საქართველოს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“** მიღებულია 1999 წელს და მის უმთავრესს მიზანს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვა წარმოადგენს. კანონში 2005 წელს ცვლილებები და დამატებები შეიტანეს.⁴² ჟურნალისტებისთვის საყურადღებოა, რომ გარდა ამ კანონისა, ამ სფეროში არსებულ დარღვევებს და პასუხისმგებლობის ზომებს ასევე ითვალისწინებს „საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი“ და „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“. ჩვენი ქვეყანა ასევე მიერთებულია საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროში არსებულ ყველა ძირითად საერთაშორისო ხელშეკრულებასა და შეთანხმებას: 1866 წლის „ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის შესახებ ბერნის კონვენციას“, 1961 წლის „შემსრულებელთა, ფონოგრამების მწარმოებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციათა უფლებების დაცვის შესახებ რომის კონვენციას“. მედიის სფეროს წარმომადგენლებისთვის საავტორო სამართლის განხილვა, როგორც მისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტისა, უმნიშვნელოვანესია. ყოველი სახელმწიფოს ამოცანაა, იურისპრუდენციის ამ სფეროში სამართლებრივი უფლებების

40 საქართველოს კანონი კავშირგაბმულობისა და ფოსტის შესახებ. მიღების თარიღი: 28/06/2000. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/17152?publication=0>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

41 საქართველოს კანონი რეკლამის შესახებ. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31840?publication=32>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].

42 მუხლი 1, საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/31138?publication=0>> [წვდომის თარიღი 15.05.2024].

მოწესრიგებით ხელი შეუწყოს საავტორო ინტელექტუალურ საკუთრებასა და ინტელექტუალურ შემოქმედებით შრომას. აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე საზოგადოებაში ამ სფეროსთან დაკავშირებულია მრავალი სასამართლო საქმეები. იურიდიულ წრეებში საავტორო ერთ-ერთ ურთულეს განსახილველ პროცესად ითვლება. ავტორს პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვა საშუალებას აძლევს, აკონტროლოს, თავის ნაწარმოებს როგორ შეაფასებს საზოგადოება, განსაზღვროს მისი გამოყენების საშუალებები და ფარგლები.⁴³

საქართველო 1999 წელს ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყანა გახდა. ევროპის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვან საერთაშორისო ხელშეკრულებას – ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასა და ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას შეუერთდა. ევროპული კონვენციის გამოყენების ფორმებმა გავლენა მოახდინა არა მხოლოდ საქართველოს კანონმდებლობასა და პრაქტიკაზე, ასევე განსაკუთრებით სასამართლო პრაქტიკაზე გამოხატვის თავისუფლებასთან მიმართებით. განსაკუთრებით, მედიის თავისუფლების, ჟურნალისტების უფლებათა, ვალდებულებათა და ადამიანის ჟურნალისტთა უფლებათა და თავისუფლებათა სისტემაში. სწორედ ეს კაცობრიობის ფუნდამენტური ღირებულებები განაპირობებს სხვა უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობის შესაძლებლობას. სწორედ ამიტომაც, გამონათვის თავისუფლება განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობს. შესაბამისად, საქართველოს მიერ რატიფიცირებული საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლის შესაბამისად, საერთა-

შორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას, თუ იგი საქართველოს კონსტიტუციას არ ეწინააღმდეგება, შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ უპირატესი იურიდიული ძალა აქვს. საქართველოს რატიფიცირებული აქვს ისეთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო დოკუმენტები, როგორებიცაა: 1948 წლის 10 დეკემბრის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, 1950 წლის ადამიანის უფლებებისა და ფუნდამენტური თავისუფლებების დაცვის ევროპის კონვენცია, 1966 წლის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო ფაქტი. ადამიანის უფლებებისა და ფუნდამენტური თავისუფლებების დაცვის ევროპის კონვენციის რატიფიცირების შედეგად, საქართველოს მოქალაქეებს უფლება აქვთ, ყველა შიდასახელმწიფოებრივი პროცედურის ამოწურვის შემდეგ, მიმართონ ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოს, თუ საქართველოში ამ კონვენციით გარანტირებული რომელიმე უფლება, მათ შორის სიტყვის თავისუფლება, დაირღვევა. კონვენციით გათვალისწინებული სიტყვის თავისუფლება დაცულია იმ მოცულობით, როგორც ეს განმარტებულია სტრასბურგის სასამართლოს პრაქტიკით.

დასკვნა

ამ ნაშრომში განხილული საკითხების სპეციფიკიდან გამომდინარე, საჭიროა მედიას, ჟურნალისტებსა და იურიდიულ მრჩევლებს შორის თანამშრომლობა და ურთიერთგაგება. მედია ორგანიზაციის პერსონალი: მედიამენეჯერები, ჟურნალისტები, ოპერატორები, რეჟისორები, პროდიუსერები უნდა ერკვეოდნენ სა-

43 საჭაია, ლ., 2014. სადოქტორო დისერტაცია: ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები. ივ. ჭავჭავაძის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, იურიდიული ფაკულტეტი, გვ. 7.

მართლებრივ ცნებებსა და მარეგულირებელ წესებში, უნდა იღებდნენ კონსულტაციას იურიდიული წრეებისგან. სასამართლოში მედია დავები პრაქტიკის მნიშვნელოვანი სფეროა. ნაშრომი სთავაზობს ერთგვარ მზა მონახაზს ჟურნალისტიკის ამ სფეროთი დაინტერესებულ მკითხველს.

არაერთი გამოწვევა არსებობს იმისა, რომ მედიის წარმომადგენლები სასამართლო პროცესში ჩართული ან სამთავრობო მარეგულირებელი სააგენტოს მიერ დადანიშნული ადმოჩნდნენ. მათ შეიძლება დაეკისროთ სამართლებრივი პასუხისმგებლობაც, თუ ისინი უკანონო ქმედებას ჩაიდნენ.

ციფრულ ხანაში პროფესიული მედიის უპირველესი მისია სიტყვისა და კომუნიკაციის თავისუფლების გამოყენებაა, რათა აუდიტორიამ მიიღოს მართალი ინფორმაცია გარე სამყაროზე საკუთარი დაკვირვებების შესახებ. სწორედ ციფრულ მედიაველზე სიტყვისა და აზრის თავისუფლებაა ერთ-ერთი იმ რამდენიმე ფუნდამენტურ უფლებას შორის, რომლის საჭიროებას ხალხისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს.

თანამედროვე დასავლურ მედიაში ჟურნალისტების მხრიდან ადამიანის უფლებებისთვის ბრძოლა და დაცვა ჟურნალისტიკის ისტორიის ფასეული მონაპოვარია და დემოკრატიული სახელმწიფოების უმთავრესი ღირებულებაა.

სამართლებრივი ნორმების რეგულაცია და ცოდნა ჟურნალისტის პროფესიულ მუშაობაში აუცილებელია. საჭიროა ერთმანეთისგან განვასხვავოთ, რასაც ეწოდება პირველი – ჟურნალისტის სამართლებრივი დევნა: სამართლის ნორმები გამოიყენება ანგარიშსწორებისთვის მედიის არასასურველი ჟურნალისტების მიმართ; მეორე – ჟურნალისტის პროფესიონალური მუშაობის საქმიანობის პროცესში სამართლებრივი შეზღუდვა: იურიდიული ნორმა, კანონი, რომელიც ჟურნალისტმა აუცილებლად უნდა დაიცვას.

ჟურნალისტის მუშაობის „სამართლებრივი ჩარჩო“ კონსტიტუციში, კანონებსა და საერთაშორისო იურიდიულ ნორმატივებშია გაწერილი. ასევე საერთაშორისო ფედერაციის მიერ ჩამოყალიბებული პრინციპები. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა და ჟურნალისტთა უფლება-მოვალეობების შესახებ მუხლები საქართველომაც შეიტანა საკონსტიტუციო კანონში. ყველა ჟურნალისტმა აუცილებლად უნდა იცოდეს: კონსტიტუციაში შეტანილი კანონები „პოლიციაზე“, „პროკურატურაზე“, „მოსამართლის სტატუსზე“, „ოპერატიულ სამძებრო საქმიანობაზე“, „უსაფრთხოების სამსახურზე“, „სახელმწიფო საიდუმლოებაზე“;

მედიის თავისუფლებას დიდი მნიშვნელობა აქვს უშუალოდ საზოგადოებრივი სიმშვიდის შესანარჩუნებლად.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ალფაიძე, თ., 2008. მედია სამართალი. თბილისი: პოლიგრაფი.
2. ბურდიე, პ., 2021. ტელევიზიის შესახებ, მთარგმნელი: გიორგი ბარამიძე, თბილისი, Carpe diem.
3. თოპსონი, ბ. ჯონი., 2014. მედია და მოდერ-ნულობა. მთარგმნელი: ნინო ბარძიმიშვილი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
4. მილი, ჯ, ს., 2017. თავისუფლების შესახებ, შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
5. მანარაძე, ი., 2004. მასმედია და ადამიანის უფლებები. კრიტერიუმი, 11-12, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, 129.
6. მანარაძე, ი., 2019. ინფორმაციის ელექტრონული ბაზებით მოპოვების საშუალებები. თბილისი: საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის სამეცნიერო ჟურნალი, 9.
7. მანარაძე, ი., 2004. დეონტოლოგია და ჟურნალისტიკა. კრიტერიუმი, 9, რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.
8. კინჭურაშვილი, თ., „რედ.“ 2003. ჟურნალისტური ეთიკა და თვითრეგულირების მექანიზმები. თბილისი.
9. სკალინი, თ., 2010. აზრის თავისუფლების გამოხატვის თეორია. სამართლის ფილოსოფია. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
10. საჯაია, ლ., 2014. სადოქტორო დისერტაცია: ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, იურიდიული ფაკულტეტი.
11. უილკოქსი, დენის ლ., 2011. კამერონი გლენ ტ. საზოგადოებასთან ურთიერთობა. თბილისი: დიოგენე.
12. ჯორბენაძე, ს., ბახტაძე, უ. და მაჭარაძე, ზ., 2014. მედიასამართალი. თბილისი: ქოლორი.
13. ჰარტი, ჰ. ლ. ა., 2010. ამორალობა და დალატი. სამართლის ფილოსოფია, ილიას, სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
14. ჰელინი, დ., და მანჩინი, პ., 2015. მედია-სისტემების შედარება. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
15. Bourdieu, P., 1990. The Logic of Practice. Cambridge: Polity Press.
16. Clifford, G., 1983. Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology USA: New York: Basic Books.
17. Gustafsson, K. E., Henrik, O. and Levy, D. A. L., 2009. Press Subsidies and Local News: The Swedish Case. Newspapers and Democracy. Working Paper. England, London: University of Oxford. Reuters Institute for the Study of Journalism.
18. Makharadze, I., 2023. Freedom of Speech, and Expression in Ancient Times and in a Global Society. Batumi: Jean Monnet Chair “The European Union’s fundamental values: Democracy, Rule of Law and Protection of Human Rights”. Democracy, Rule of Law, and Protection of Human Rights in the European Union.
19. Freedom of Expression. 2014. Briefing Note Series, Canada. Centre for Law and Democracy (CLD). International Media Support (IMS).

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>> [წვდომის თარიღი 13.05.2024].
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702%23%21?publication=130https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702%23%21?publication=130>> {წვდომის თარიღი 14.05.2024}.
3. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=15#%20!>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
4. საქართველოს კანონი მავნე ზეგავლენისგან დაცვის შესახებ. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32878?publication=0>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
5. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/document/>

- [view/90034?publication=124](#)> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
6. საქართველოს კანონი კავშირგაბმულობისა და ფოსტის შესახებ. მიღების თარიღი: 28/06/2000. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/17152?publication=0>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
 7. საქართველოს კანონი რეკლამის შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31840?publication=32>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
 8. საქართველოს კანონის ავტორობა და მომიჯნავე უფლებების შესახებ. [ინტერნეტი]. ხელმისაწვდომია: <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/31138?publication=0>> [წვდომის თარიღი 15.05.2024].
 9. საქართველოს კანონი სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33208?publication=7>> [წვდომის თარიღი 21.05.2024].
 10. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
 11. საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://ccprcentre.org/files/media/DIGITAL_VF_F_5_The_International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights_V3.pdf> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
 12. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.eods.eu/library/CoE_European%20Convention%20for%20the%20Protection%20of%20Human%20Rights%20and%20Fundamental%20Freedoms_1950_EN.pdf> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
 13. ადამიანის უფლებათა ამერიკული კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf> [წვდომის თარიღი 15.05.2024].
 14. ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://rm.coe.int/16800c130b>> [წვდომის თარიღი 14.05.2024].
 15. ჰელსინკი 1975, „ჰუმანიტარულ და სხვა სფეროებში თანამშრომლობა.“ [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.csce.gov/helsinki-process-and-osce/>> [წვდომის თარიღი 15.05.2024].

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Alfidze, T., 2008. Media law. Tbilisi: Polygraph. (in Georgian)
2. Bourdieu, P., 2021. About television. Carpe diem. (in Georgian)
3. Bourdieu, P., 1990. The Logic of Practice. Cambridge: Polity Press. Targmneli: Richard Nice. 53. (in English)
4. Clifford, G., 1983. Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology USA: New York: Basic Books. (in English)
5. Freedom of Expression. 2014. Briefing Note Series, Canada. Centre for Law and Democracy (CLD). International Media Support (IMS). (in English)
6. Gustafsson, K. E., Henrik O. and Levy, D. A. L., 2009. Press Subsidies and Local News: The Swedish Case. Newspapers and Democracy. Working Paper. England, London: University of Oxford. Reuters Institute for the Study of Journalism. (in English)
7. Hart, H. L. A., 2010. Immorality and Treason. Philosophy of Law. Iliia State University. (in Georgian)
8. Helin, D., and Mancini, P., 2015. Comparing Media Systems. Tbilisi: Ilia State University. (in Georgian)
9. Jorbenadze, S., Bakhtadze, U. and Macharadze, Z., 2014. Media Law. Tbilisi: Davit Batonishvili Law Institute Publishing House. (in Georgian)
10. Kintsurashvili, T., “ed.”, 2003. Journalistic ethics and self-regulation mechanisms. Tbilisi. (in Georgian).

11. Makharadze, I., 2004. Massmedia and human rights. Criterion. Institute of Georgian Literature named after Shota Rustaveli, 129. (in Georgian)
12. Makharadze, I., 2019. Means of obtaining information through electronic databases. Tbilisi: Scientific Journal of the National University of Georgia, 9. (in Georgian)
13. Makharadze, I., 2023. Freedom of Speech, and Expression in Ancient Times and in a Global Society. Batumi: Jean Monnet Chair "The European Union's fundamental values: Democracy, Rule of Law and Protection of Human Rights". Democracy, Rule of Law, and Protection of Human Rights in the European Union. (in English)
14. Makharadze, I., 2004. Deontology and Journalism, Criterion, 9, Rustaveli Institute of Georgian Literature. (in Georgian)
15. Milli, J, S., 2017. About Freedom, Introduction to Modern Thought. Ilia State University Publishing House. (in Georgian)
16. Skalini, T., 2010. The Theory of Freedom of Expression. Philosophy of Law, edited by Ronald Dworkin. Ilia State University Publishing House. (in Georgian)
17. Sajaya, L., 2014. Author's Personal Non-Property Rights. Doctoral thesis. Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law. (in Georgian)
18. Thopson, B. John, 2014. Media and Modernity. Translator: Nino Bardzimishvili. Ilia state university. p. 299. (in Georgian)
19. Wilcox, D. L. and Cameron, G. T., 2011. Public relations. Tbilisi: Diogenes. (in Georgian)
5. Criminal Procedure Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/document/view/90034?publication=124> [Accessed 14.05.2024]. (in Georgian)
6. Law of Georgia About communication and mail. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/17152?publication=0> [Accessed 14.05.2024]. (in Georgian)
7. Law of Georgia About advertising. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31840?publication=32> [Accessed 14.05.2024]. (in Georgian)
8. Law of Georgia About copyright and related rights. [Online] available at: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/31138?publication=0> [Accessed 15.05.2024.]. (in Georgian)
9. Law of Georgia on Freedom of Speech and Expression. [Online] available at <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33208?publication=7> [Accessed 21.05.2024]. (in Georgian)
10. Universal Declaration of Human Rights. [Online] Available at: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> [Accessed 14.05.2024]. (in English)
11. International Covenant on Civil and Political Rights. [Online] available at: https://ccprcentre.org/files/media/DIGITAL_VF_F_5_The_International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights_V3.pdf [Accessed 14.05.2024]. (in English)
12. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. [Online] available at https://www.eods.eu/library/CoE_European%20Convention%20for%20the%20Protection%20of%20Human%20Rights%20and%20Fundamental%20Freedoms_1950_EN.pdf [Accessed 14.05.2024].

Normative Materials:

1. Constitution of Georgia. [Online] available: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36> [Accessed 13.05.2024]. (in Georgian)
2. Civil Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=130> [Accessed 14.05.2024]. (in Georgian)
3. Criminal Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=261> [Accessed 14.05.2024]. (in Georgian)
4. Law of Georgia About protection from harmful effects. [Online]. available at: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/15652?publication=5> [Accessed 14.05.2024]. (in Georgian)
13. American Convention on Human Rights. [Online] available at: https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf [Accessed 15.05.2024]. (in English)
14. Framework Convention on the Protection of National Minorities. [Online] available at: <https://rm.coe.int/16800c130b> [Accessed 14.05.2024]. (in English)
15. Helsinki 1975, "Cooperation in Humanitarian and Other Fields." [Online] available at: <https://www.csce.gov/helsinki-process-and-osce> [Accessed 15.05.2024]. (in English)